

ДРИЊАЦИ КИРИЦИЈЕ

Дрињацима се зову становници Горњега Подриња са Фочом као средиштем, куда је водио стари дубровачки друм, који се онде рачвао, па је један крак ишао низ Дрину преко Мокре Горе у Подунавље, а други преко Пљеваља, Сјенице и Косова на Мораву и Вардар. Средњевековни поносници и кириције османлијскога доба столећима су онуда преносили разне производе са Приморја на Балкан и обрнуто. Њихов остатак су до скоро били кириције Дрињаци, чији је занат с аустријском окупацијом почео да опада и данас га је готово нестало. За кратко време још, па ће те кириције бити само једна успомена. Аустријска окупација Босне и Херцеговине је тежиште трговине пренела на север, Приморје се везало с унутрашњошћу долином Неретве и Босне, границе се Србије, Црне Горе и Турске затвориле, а тузланска је со потиснула морску и Сарајево је заменило Дубровник. Услед тога је опустео друм, којим су пре пола века пролазили каравани од по триста коња и целепи на стотине мачванских волова. Најзад, писнула је локомотива и у долини Дрине, те је пред њом самар устукнуо онамо где точкови не могу још да приступе.

Горње Подриње су населили Пива, Дробњак, Никшићска Жупа, Бањани, Грахово, Билећа и Гацко. Но пошто она није могла да прими цео прилив из тих крајева, који је до аустријске окупације био веома јак, Горње је Подриње великим делом вршило и дужност етапе за мигранте у Шумадију и Тузланску Област, а оно што је у дринској долини остајало, лаћало се посла и занимања које је она пружала. Једни су се прибијали код ага и бегова, други се бацали на занате, трећи се одавали трговини, а остало се прихватило кирицовања које се много тражило, јер је Фоча била важно трговачко место.

У њој су се стицали сви сточни производи њезине прилично простране области која је обухватала и крајеве око Дурмитора. У њој су цветали занати ножарски, пушкарски, терзијски, ковачки, самарцијски и кожарски, а вуна се цело лето прала на Чехотини. Ту су се израђивали одлични ножеви и јагагани, чврсти самари и изврстан сахтијан, пушке преправљале и поправљале, кројиле зелене доламе и ковале сребрне токе. Трговци су путовали у Београд, Букурешт, Скопље, Скадар, Дубровник, Трст, Млетке, Милано и Липиско. У томе маломе месту радила је српска школа при крају 18. века, а свећеници су калемили богиње, како паметари кажу, у почетку прошлога столећа. Онде је поп Ђорђе Продановић уметнички писао и укусно корично читуље, ваславе и лекаруше.

Кириције су од раног пролећа па до мртве јесени преносиле у Дубровник, а после и у Метковиће, опрану вуну, козину, восак, воће, „зверку“ (зечину, лисичину, вучину, међедину, куну и видру), јелечки и фочански сахтијан, у Србију ножеве, у Сарајево нештављену јаретину и јагњетину, а у Зворник сухе шљиве и орахе. Из Дубровника је доношена текстилна роба, колонијал, со, уље маслиново, вино, бело брашно, из Сарајева „мека роба“, из Зворника жито и кукуруз, а из Скопља ужарија, памук, гајтан и духан.

У Фочи су, у куповину, долазили трговци из Горажда, Чајнича и Пљеваља, а ту су подмиривали своје потребе Пива и Дробњак и доносили на пијацу своје сточарске производе.

Кириције су давала насеља слеве стране Дрине. У Дубровник су кирицовала села јужно од Фоче, Загорје је ишло на Метковиће и

у Сарајево, а кириције из села северно од Фоче ишле су у Сарајево, Зворник и Скопље. Села с десне стране Дрине су ишла у Дубровник, једино по сђ, за домаћу потребу, али само у друштву са кирицијама из леве стране Дрине.

У Дубровник се из Фоче путовало пет конака, а ишло се преко Дрине, уза Сутјеску, преко Чемерна на Гацко, Билећу, Требиње, кроз Глуху Смокву, на Царину, па низ Бргат на Плоче пред Градом.

Кириције су стизале на Табор, на Плочама, рано, са изласком сунца, па су за дан посвршавале послове, продале и предале што су донеле и примивши робу од дубровачких трговаца потовариле је и пре заласка сунца су кретале с Табора натраг. Први конак им је био на Царини, други у Чепелици код Билеће, трећи у Церници, четврти на Кљеутима или Чемерну пети у Тјентиштима, а шести су дан припевале у Фочу и предавале робу фочанским трговцима. Конаци, идући из Фоче, били су на истим местима.

На недељу дана пре поласка на пут, спремала се брашњеница у кирицијским домовима: месио јечмен хлеб и пита с масним сиром и скорупом. Сем тога су кириције носиле још кајмак, масло и кукурузно млево, па су уз пут вариле качамак, даље су носиле кахвењаке и жбањеве за воду. Уз пут су брале дрва и бацале на утрешел да ложе ватру на конаку где је оскудица у дрвима, а она је почињала кад се мине Чемерно. Исто су тако пунили и жбањеве водом у Церници, пре него пређу у предео чатрња, који је почињао у билећском срезу. Кириције су да не тегле храну опредељену за повратак, остављале делове брашњенице код познаника близу коначишта и дизале их кад су се из Дубровника враћале.

На пут се кретало зором, а кад је месечина и дани врући, одмах иза поноћи, и после путовања од једно четири часа падало се на *уљељук*. Коњи би се растоварили, а товари наместили око ватре и одмах приставили кахвењаци. Ватру би наложио пре доласка осталих један млађи друг који би осталим кирицијама испредњачио. Иза кафе су се поболе у земљу стожине и варио качамак. После обеда би кириције прилегле да се одморе и придремају, а стража би чувала товари и пазила на коње у пашу пуштене да не оду у штету, да не одврљају далеко или да ко не дигне с њих товарни прибор.

Након одмора се кретало и даље путовало, понајлак по кирицијски како су коњи могли, једно четири часа док се не би стигло на одређено коначиште, где се понављала процедура с уљељука, само са појачаном стражом за коње и товари. Око ватре би се дуго седело, пушило, кафа пила и много причало о кирицовању, старим кирицијама, староме земану, рђавим путевима и разбојницима.

Кириције су били од реда здрави и издржљиви људи, чврсте грађе, необично широких плећа и јаких листова. Ти су људи волели смеј и шалу и радо су скретали говор на жене, али вазда у сликама, међутим се нису никад хтели о њих да огреше, јер су тврдо веровали да ће их због тога уз пут стићи ма каква несрећа. О тој кирицијској склоности за лакрдије о женама прича се, како су некакви хајдуци видећи ватру и око ње људе, послали једног друга да прислушне о чему они говоре, и из њихова говора ће сазнати ко су и одакле су. Ако буду говорили о оружју и јунаштву онда су Гачани, ако разговарају о коњима биће да су Бошњаци, будули причали приче о женама сигурно су Дрињаци. У Чепелици се ноћевало код пок. Стеве Капора који је у своје младо доба много хајдуковао, па се под старе дневи

смирио. На томе се конаку врло мало спавало, јер је стари Капор умео лепо и верно да прича своје доживљаје.

Карван се, иза аустријске окупације, састајао највише од 20—30 коња. Пред карваном је ишао *калауз* под бронзом. Иван Билинац из Жешча казиваше да му ханџије на путу од Сјенице до Скопља нису никад наплаћивале конак за калауза, и чим би чуле бронзу излазиле би далеко преда њ, да му предаду добродошлицу.

Старешина карвана, *крамар*, имао је *јахалицу*, а остале су кириџије ишле пешке, њега питале и слушале, а он је био њихов заступник код власти и трговаца. Он се с њима годиио за пренос робе и плаћао кириџијама на оку. Он је био поверљива личност и носио је писма и новце трговцима у Дубровник и обрнуто.

Роба се преносила на самарима у костретним врећама („харари“), мешинама, сандуцима и кабачама вешто конопцима увезаним за самар, тако да није кривало ни на једну страну, те би се ретко кад товар померио. Товарила су обично по двојица кириџија пошто би, претходно, *џраћке* од самара подсошили, зато су стално собом носили *сохе* на коњима. Кад би даждело или снег падао товари су покривани костретним покровцима и чајничким ђебетима.

Најтежи је пут био уз Сутјеску, јер је био веома узан и стрмен, зато су кириџије морале местимице да отоваре и на себи преносе, јер се често дешавало да се коњ отисне низа страну, па заглави и он и роба. Још се виде и данас просеци, т.зв. *хајури*, које су правили Хаџивуковићи из Фоче да се лакше може пролазити тим опасним стазама.

Учећи гимназију у Дубровнику путовао сам за све време школовања с кириџијама, те сам по сећању написао ову белешку, коју сам лањске године проверио бавећи се неколико пута у ономе крају.

Др. Ристо Јеремич.

УЖИЧКА ПОЖЕГА

За римско доба Пожега је била знатно место. Само је онда, изгледа, лежала с десне стране Скрапежа, на узвишенијем заравању садањих села Висибаве и Расне. На ономе месту, на коме је сад Пожега, нема никаквих трагова од старине, осем моста, на Скрапежу, за који Каниц вели да је српска средњовековна грађевина, а Милићевић да је римска.

За средњовековне српске државе је, судећи по једној песми народној (*Бан Милушин и Дука Херцеговац*), Пожега била резиденција обласнога старешине. У тренутку ослобођавања је постојала *пожешка нахија*, али је нахијско место био Карановац, затим Чачак.

По ослобођењу је постало среско место у срезу црногорском, док се, затим, новом административном поделом, није образовао срез пожешки са седиштем у Пожези.

За Турака је, извесно, била сасвим мало и незнатно место, у коме су становали они Турци, што су у непосредној околини имали читлуке и спахилуке. Из Пожеге су Турци исељени тек 1830. године; дотле је у њој једва и било Срба. Срби су се тек тада отпочели у њу усељавати, те је и ако среско место, са пијачним даном (субота) и великим панађуром (о Петровудне), 1844. год. једва имала 38 кућа са 90 душа, а 1870. год. тек 109 пореских глава.

Са *Курлагине крајине* је кнез Милош заповедио те су Срби из Ужица пресељени 1832. год. у Пожегу, да би их одвојио од љутих